

А. А. БОВА,
канд. соціол. наук.

Andriy A. Bova,
Ph. D. in Sociology

КРИМІНОЛОГІЯ ГЕНДЕРА: ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДРУЖНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Насильство в сім'ї є міждисциплінарною проблемою права, охорони здоров'я, психології, педагогіки, соціології. Його наслідки важким тягарем лягають на суспільство. Американські кримінологи визначили ціну насильства між близькими партнерами по шлюбу у США – витрати, пов'язані зі здоров'ям, перевищують щорічно \$5,8 мільярдів, з них \$1,8 мільярдів складають збитки виробництва. Майже 100% матерів, які зазнали насильства, народили дітей хворими (переважно з неврозами, заїканням, енурезом, церебральним паралічем, з порушеннями психіки). Практично всі бездомні діти – жертви насильства в сім'ї [1, с.105–106]. Негативні стосунки між батьками сприяють дисгармонійному вихованню особистості, надаючи їй антисуспільну спрямованість, а потерпілі від насильства діти раніше долучаються до алкоголю, наркотиків, вчинюють правопорушення [2, с.117]. Дані психологічних досліджень свідчать, що 41,7% жінок, котрі займалися проституцією, зазнали сексуального насильства у сімейному житті [3, с.74–75].

Питання запобігання домашньому насильству активно обговорюється на рівні локальних жіночих громадських

організацій, Світового банку, ООН та активно вивчається з 1970-х рр. в межах сімейної кримінології та гендерних студій (зокрема, R. LaRossa, J. Schafer, C. Caetano, S. Smith, B. Buchman, L. Salzman P. Tjaden, N. Thoennes). Варто зазначити, що сімейно-побутова злочинність була предметом ґрунтовного аналізу науковців за радянських часів (Д. А. Шестаков, М. П. Мішляєв, В. О. Лобанов, А. Д. Тартаковський, Г. Г. Мошак та ін.) у тому числі і в Україні (С. В. Трофімов, Ф. А. Лопушанський, Ю. Н. Крупка), однак частина робіт була доступна лише працівникам правоохоронних структур, що обмежувало доступ науковців до результатів вибіркового емпіричних досліджень. Характерно, що в СРСР близько 50% злочинів у сімейно-побутовій сфері було вчинено щодо когось із подружжя – дійсного або колишнього чоловіка чи дружини або співмешканця чи співмешканки.

Останнім часом спостерігається активізація уваги вчених на пострадянському просторі до різних аспектів сімейних конфліктів. Захищені ряд дисертаційних робіт (О. Д. Шинкаренко, Б. Н. Головкін, Л. В. Крижна, О. В. Бойко, Є. М. Потапчук – в Україні; Н. В. Машинська, В. І. Шахов – у

Росії), проведені відповідні кримінологічні дослідження та психолого-соціологічні опитування (широкого загалу, експертів, фокусовані групові та глибинні інтерв'ю, тестування). Водночас слід визнати різницю між стратегією підходу до дослідження насильства в сім'ї (а отже і його контролю) на Заході та в Україні. У розвинених країнах (США, Велика Британія, Канада) під егідою держави проводяться регулярні віктиміологічні опитування на великих вибірках, а тому їх результати заслуговують на більшу довіру й вагу загалом, вони дають можливість виявити поширеність різних видів сімейного насильства та фактори ризику, окреслити тенденції на підставі аналізу часових трендів, зробити регіональні та кроснаціональні порівняння і т. ін. У країнах Євросоюзу в 1999 р. з проблем насильства в сім'ї отримано голоси громадськості в межах спеціалізованого дослідження проекту “Євробарометр”. Крім того, повнішою є і статистика, яку отримують не лише з докладів правоохоронних органів, а й з медичних закладів.

В Законі України “Про попередження насильства в сім'ї” (2002 р.) насильство визначається як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого її члена, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному чи психічному здоров'ю. Насильство в сім'ї може розглядатися за кількома векторами: чоловік – жінка, батьки – діти, дорослі діти – батьки, старші діти – молодші діти, член сім'ї – кілька членів цієї ж сім'ї, член сім'ї – інші родичі, гомосексуальні партнери. Аналіз наукових джерел свідчить, що найбільша їх кількість висвітлює насильство над жінками, дітьми та особами похилого віку (сталкінг). Гендерне насильство може бути визначене як насильство однієї статі над іншою. Власне термін “gender-based violence” (гендерно обумовлене насильство) розглядається на Заході (ООН, Все-

світня організація охорони здоров'я, Інститут гендера) саме як насильство над жінками та дівчатами внаслідок фактичних нерівноправних стосунків статей, традиційних соціокультурних обмежень можливостей жіночих ролей у суспільстві. Метою публікації є узагальнення кількісних даних щодо проблеми домашнього насильства як в Україні, так і в деяких західних країнах з погляду гендерної різниці, насамперед з точки зору партнерів, котрі знаходяться у офіційному або консесуальному шлюбі. Принагідно зауважимо, що домашнє насильство в сім'ї передбачає розгляд і ролі чоловіка, і ролі жінки у конфлікті (останній слугує розв'язанням певних суперечностей, однак тут і далі маємо на увазі негативні наслідки криміногенно-побутового конфлікту – різні види приниження, образ, ушкоджень, жорстокого поводження, тортур, залякувань, соціальної ізоляції, фізичних нападів, примусового сексу та інші акти агресії).

У подружньому або домашньому насильстві (науковці США вживають термін “intimate violence” або “violence between intimates”, Великої Британії – “domestic violence”) гендерні ролі та стереотипи проявляються чи не найяскравіше. Статистика в різних країнах світу свідчить, що існує значна різниця потерпілих від насильства в сім'ї жіночої статі. Британське віктиміологічне опитування (British Crime Survey) фіксує більшу кількість статистично значимих факторів ризику саме для жінок – як у випадку домашнього насильства, так і сталкінгу [4, р. 125–128]. За даними репрезентативного вибіркового дослідження, проведеного у м. Києві та трьох областях Української РСР, у переважній більшості (84%) злочини у сімейно-побутовій сфері вчинювалися чоловіками [5, с.96].

В дослідженні Д. Шестакова, яке ґрунтувалося на вибіркового вивченні кримінальних справ і результатах опитування осіб, які відбували покарання за злочини, вчинені у сімейній сфері, докладно розглянуті соціальні та психологічні особливості осіб чоловічої та жіночої статі, котрі брали участь у кон-

фліктах. Виявилось, що тяжіння до лідерства у злочинців – і в чоловіків, і в жінок – в процесі сімейного життя посилюється, досягаючи вищої точки в момент вчинення злочину. Вдалося визначити криміногенні чинники, що сприяють конфліктам у сім'ї. У підгрупі чоловіків-дружиновбивць (58% злочинів від кількості вчинених убивств у сім'ї) це: надмірна авторитарність дружини (59%); невірність дружини (34%); п'янство чоловіка (30%); розподіл сімейних фінансів, що позбавляє чоловіка особистих грошей (30%); розходження поглядів подружжя на розподіл господарських обов'язків (25%); п'янство дружини (22%); невдоволеність життєвими умовами (11%); одноосібне вирішення дружиною питання про народження дитини (11%); наявність у дружини дошлюбних інтимних зв'язків (10%). У підгрупі жінок-чоловіковбивць (8% злочинів від кількості вчинених убивств у сім'ї) це: недостатня забезпеченість чоловіка грошима (75%); п'янство чоловіка (44%); житлова невлаштованість (28%); перевага зарплати дружини над зарплатою чоловіка (22%); розходження у поглядах подружжя на розподіл домашніх обов'язків (19%); недостатня авторитарність чоловіка (5–16%) [6, с.25].

Серед мотивів подружнього вбивства слід назвати самоствердження (по 33% у осіб, котрі вчинили вбивство дружини або чоловіка), прагнення позбутися турбот (відповідно 20 і 32%), намагання перешкодити залишенню сім'ї (22 і 19%), ревності (21 і 14%), користь (4% чоловіків, які вбили своїх дружин, і 2% жінок, які вбили своїх чоловіків). Один з висновків роботи Шестакова – чоловіки, які займають підпорядковане становище в сім'ї, але мають авторитарні тенденції, частіше стають злочинцями, а чоловіки зі слабою волею, які мешкають із сильною жінкою, – жертвами [6, с. 20]. Приблизно в один час з Шестаковим (кінець 1970-х) американський соціолог М. Страус розпочав вивчення ризику виникнення насильства залеж-

но від домінування чоловіка або жінки, а відтак і розподілу владних повноважень у американських сім'ях.

У процесі дослідження Шестакова були докладно з'ясовані й інші гендерні відмінності у позиціях та орієнтаціях злочинця та жертви (розподіл грошових коштів та господарських обов'язків, пріоритет дружини або чоловіка у вирішенні народження дитини, співвідношення житлових умов з реальністю, дошлюбне та позашлюбне статеве життя, зради, динаміка емоцій убивць дружин та чоловіків, якості подружжя, їхня ініціативність, мотиви вбивства, освіта і соціальний статус злочинців). Як у чоловіків – убивць дружин, так і в дружин – убивць чоловіків відмічено суттєве розходження між набутими установками та реальним життям у шлюбі.

Статистика за 2003 рік щодо діяльності органів внутрішніх справ України по виконанню Закону України "Про попередження насильства в сім'ї" свідчить, що за вчинення відповідних правопорушень на обліку перебуває 85,5% осіб чоловічої статі і 14,5% жіночої. Частка осіб, які перебувають на обліку, за фізичне насильство становить 71,8%, сексуальне – 0,4%, психологічне – 5,1%, економічне – 22,7%. Розподіл кількості кривдників та осіб, які характеризуються віктимною поведінкою, за ступенем родинної спорідненості подано нижче (рис. 1).

Насамперед чоловік (колишній чоловік або співмешканець) виступає як правопорушник, а дружина – як потенційна потерпіла (у даному випадку – особа, чия поведінка провокує насильство в сім'ї). Ця особливість характерна і для інших жінок – доньок, невісток, сестер, які також, зазвичай, мають статус жертви.

Прямі порівняння аналізу вітчизняної специфіки подружнього насильства із західними дослідженнями не можливі, оскільки кожне з них мало суттєві відмінності (методологія збору інформації, юридичне розуміння термінів тощо). Разом з тим проведемо лише

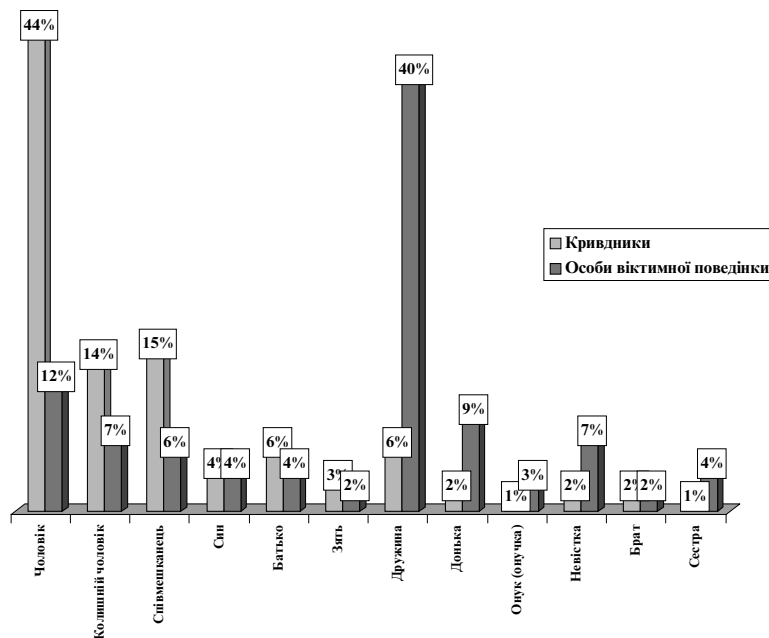

Рис. 1. Розподіл кривдників та осіб віктимної поведінки за сімейним статусом

певні аналогії та виявимо цікаві тенденції, які притаманні подружньому насильству в США та Великій Британії. У 2001 р. в США 85% подружніх насильств було вчинено саме проти жінок. Попри те, що статистика ФБР свідчить про зниження таких деліктів, як подружнє вбивство, кількість жертв-жінок фактично залишається незмінною. У 1976 р. від таких злочинів постраждало 46% чоловіків і 54% жінок, у 2000 р. – 26% чоловіків та 74% жінок. Більшість злочинів вчинює хтось із подружжя: у 1976 – 75%, 1998 – 53%. Водночас відмічається зростання злочинної активності друзів (boy-friends) та подруг (girl-friends) [7, р.3]. За даними британського віктимологічного опитування (British Crime Survey) 2001 р., у 45% кривдником жінки був чоловік або партнер, у 9% – колишній чоловік або партнер [4, р.11].

Розглянемо результати деяких вітчизняних репрезентативних обстежень громадської думки. Так, дані соціологічного опитування, що проведене Центром “Соціальний моніторинг” у 1996 р. (n=2000 респондентів), показали, що 12% молодих жінок (віком до 28 років) зазнають у своєму сімейному житті фізичного насильства з боку чоловіка, причому 2% з них – дуже часто. За даними опитування цього ж центру у 1997 р. (n=2008), кожна п’ята жінка вважає, що в сучасних сім’ях випадки фізичного насильства щодо жінок з боку чоловіків трапляються дуже часто [8, с.134]. У свою чергу О. В. Бойко зазначає, що 15% жінок та 10,5% чоловіків зазнає у шлюбі фізичного насильства [9, с.13]. За даними опитування громадської думки Київського міжнародного інституту соціології 2002 р. (n=4725) виявилося, що основним питанням, з приводу якого в сім’ях респон-

дентів виникають суперечки, є розподіл сімейного бюджету (як зазначає Шестаков, матеріальна задоволеність і відносини у сфері розподілу грошей також були однією з головних причин конфлікту [6, с.16–17]). Близько чверті усіх жінок (24,3%), які на момент інтерв'ю перебували в шлюбі, визнали, що їхні чоловіки коли-небудь штовхали їх, кидали чимось або ж били. Соціологи наголошують на цікавому факті: чоловіки не соромляться визнавати, що вони застосовують до своїх дружин фізичну силу, а це буває у 22% (відсоток жінок, які зізнались, що чоловіки піднімають на них руку, приблизно такий самий, як і відсоток чоловіків, які це визнали). Однак частка чоловіків, які зізнались, що їхні жінки застосовують до них силу (12,2%), вдвічі менша за частку жінок, які про це розповіли (24,3%) [10, с.10].

Західні вчені (R. Gelles, M. Straus, L. Ramirez та ін.), ґрунтуючись на результатах соціологічних та психологічних досліджень, звернули увагу на таку серйозну соціальну проблему, як агресивна роль жінки у подружньому насильстві, а також на гендерну симетрію у сімейному конфлікті. Масове обстеження „Національного огляду злочинності” (National Crime Survey) свідчить, що у США чоловіки менш схильні заявляти про вчиненні проти них факти насильства з боку жінок, ніж дружини, вважаючи це приватною справою: серед усіх дружин, що постраждали протягом 1993–1998 р., повідомили про насильство 53%, серед чоловіків – лише 46% [11, р.7]. За даними іншого репрезентативного опитування телефоном 16 тис. громадян чоловічої та жіночої статі про випадки зґвалтувань повідомляють 17,2% жінок, фізичного насильства – 26,7% жінок та лише 13,5% чоловічків. Останні рідше звертаються по медичну допомогу [12, р.53, р.50].

На підставі аналізу „Національного огляду злочинності” можна зробити висновок, що загалом віктимізація жінок знижується стрімкіше, ніж віктимізація чоловіків: у 1993 на кожну 1000

осіб відповідної статі припадало 9,8 злочинів проти жінок і 1,6 – проти чоловіків, у 2001 – відповідно 5 і 0,9 злочинів [7, р.1]. Загалом від різних форм подружнього насильства у 2001 р. постраждало 3% жінок (з них 0,2% зазнали сексуальних нападів або зґвалтувань) і 0,9% чоловіків. Телефонне опитування засвідчило, що 25,5% жінок та 7,9% чоловіків протягом свого життя зазнавали зґвалтувань або фізичного насильства від своїх партнерів по шлюбу, відповідно 1,8 та 1,1% обстежених були піддані насильству протягом року [12, р.19].

Виходячи з даних британського віктиміологічного опитування (n=22463) 2001 р., 13,5% жінок та 9,3% чоловіків щорічно є жертвами різних форм міжособистісного домашнього насильства (за винятком сексуального). Крім того, у Великій Британії близько 3% жінок і 0,4% чоловіків щороку зазнають сексуальних нападів. Різних видів домашнього насильства (крім сексуального) між партнерами, починаючи з 16 до 59 років, зазнавали 29% жінок та 17% чоловіків. З 16-річного віку 16,6% жінок були об'єктом певних сексуальних нападів (чоловіки – 2,1%), 4,5% – серйозних сексуальних нападів (чоловіки відповідно 0,5%), 3,6% зґвалтувань (0,4%), менш серйозних сексуальних нападів – 15,3% жінок (1,8% чоловіків). Якщо виключити фінансове та емоційне зловживання, обмежуючи розуміння насилля лише як використання погроз і сили (не сексуального характеру), то, починаючи з 16 років, 21% жінок та 10% чоловіків у Великій Британії були об'єктом домашнього насильства [4, р.8] (такі цифри є досить близькими до результатів КМІСУ).

Отже, можна припустити гіпотези, що подружнє насильство і над жінками, і над чоловіками в Україні має латентний характер, а проблема не до кінця усвідомлена. У дисертаційному дослідженні Д. Шинкаренко здійснено кроскультурне порівняння проявів насильства в українських і польських сім'ях

($n=473$ осіб). Виявилося, що українські чоловіки частіше штовхають, намагаються вдарити, погрожують бійкою та вдаються до неї, а також частіше ігнорують, забороняють чи обмежують дії партнерки, використовують ненормативну лексику та дискредитують дружину. Якщо найбільш поширеною формою поведінки в конфлікті для польських чоловіків є бойкот, то для українців – вербальні образи. Загалом українки частіше, ніж польки відчувають на собі прояви насильства. Разом з тим, українські жінки самі значно більше застосовують образливу поведінку, ніж польки, вдаються до погроз і фізичного насильства [13, с.5–6].

На тенденції підвищення агресивності та криміногенно небезпечних дій жінки у сімейно-побутових конфліктах наголошується у роботі Л. В. Крижни: (вивчено 317 кримінальних справ): якщо за даними раніше проведених кримінологічних досліджень частка осіб жіночої статі, які вчинили злочини у сфері сімейно-побутових відносин, становила 10,0–12,0%, то за результатами вивчення кримінальних справ питома вага таких осіб становить 26,3%, тобто зросла за останні роки більше ніж удвічі [14, с.8]. Цікаво, що завчасно продуманий характер мають 60% убивств, вчинених жінкою, і лише 42%, вчинених чоловіками [6, с.57]. Отже, слід визнати відносно більшу латентність злочинів, які вчинені дружинами проти своїх чоловіків.

Варто наголосити, що в науковій літературі з проблем насильства в сім'ї, особливо вітчизняній, поки що мало зверталося уваги саме на гендерні особливості конфлікту, тобто на розгляд як чоловічих, так і жіночих ролей. Як правило, розглядалися або загальні передумови домашнього насильства, або кримінологічні риси чоловіка як злочинця і віктимологічні риси жінки як жертви. Визнаючи загалом наявність у нашому суспільстві певних культурних, політичних та економічних утисків жінок, слід звернути увагу на деякі цікаві, криміногенно значимі, феномени обстоювання ними (жінками) своїх прав. У свою

чергу Л. Крижна виокремлює дві підгрупи жінок-злочинців. Першій притаманні риси суб'єктивного характеру (неврівноваженість, емоційна нестійкість, розбещеність, аморальні погляди, важко пояснювана дратівливість, надмірно принизливе ставлення до членів сімейно-побутового оточення і т. ін.). Іншу підгрупу складають жінки, які вчинюють злочини за наявності віктимної поведінки потерпілої сторони. Іноді це свідоме провокування, особливо при систематичному вживанні спиртних напоїв, знущаннях, образах, погрозах, інших фактах протиправної поведінки [14, с. 8–9]. Теза про те, що часом чоловіки зумовлюють своїми діями насильство проти себе постає і в інших роботах. У дослідженні Б. Головкина (вивчення 500 кримінальних справ, проведено по 100 інтерв'ю з чоловіками та жінками, які вчинили злочин, та опитано 120 дільничних інспекторів) розглядається розпачливо-рішучий тип злочинця (питома вага складає 15%; переважно жінки 14–29 років, у більшості випадків одружені), який в силу певних психологічних особливостей у своїй поведінці більше керується почуттями, інтуїцією, нерідко амбіціями. Характерно, що вирішальну роль у переростанні стану розпачу винних у стійку рішучість до вчинення тяжкого злочину відіграє віктимна поведінка потерпілих (тобто чоловіків), які в одних випадках тривалий час знущалися над майбутніми злочинцями, а в інших – вели аморально-дезадаптивний спосіб життя [15, с.7]. Звідси випливає, що частина злочинів, які вчинюють дружини проти своїх чоловіків обумовлена реакцією на неправомірну поведінку останніх.

З огляду на проведений аналіз доцільно зробити наступні висновки та окреслити подальші напрями гендерних досліджень домашнього насильства.

Доволі рідко розглядаються всі аспекти (об'єкти і суб'єкти, види) такого в цілому латентного явища, як подружнє насильство, а саме поняття часто-густо розуміється неоднаково, офіційна статисти-

стика є неповною, а емпіричні дані дещо різняться. При вивченні проблеми вживаються різні методи: аналіз кримінальних справ, інтерв'ювання і тестування, обстеження громадської думки. Проаналізований матеріал засвідчив, що в одних випадках і чоловік, і дружина можуть виступати як активна, провокуюча сторона сімейного конфлікту, в інших – власними діями або бездіяльністю (в наслідок соціальних, психологічних або біологічних причин) сприяти вчиненню правопорушень щодо своєї особи або скоювати злочин як відповідь на агресію з боку партнера. Проти дружин у подружньому житті вчинюється більше деліктів, які, до того ж, мають підвищену суспільну небезпеку. Водночас чоловіки меншою мірою порівняно з дружинами схильні визнавати факти насильства проти них та повідомляти про це правоохоронні органи або звертатися по медичну допомогу.

Подальшим напрямом дослідження насильства в сім'ї є поєднання здобутків кримінології та гендерних студій, створення моделі факторів, які призводять

до сімейних конфліктів (структура домогосподарства, умови життя, матеріальна задоволеність, соціальний статус, розподіл обов'язків, цінності, стан здоров'я, оточення, виховання, цінності, недоліки комунікації тощо) та її перевірка на емпіричних даних. Подібний аналіз може бути покладений в основу вироблення науково обґрунтованої гендерної політики у сфері профілактики такого роду правопорушень. В цьому контексті є корисним досвід масових соціально-психологічних та віктиміологічних опитувань у розвинених країнах світу, що здійснюються за підтримки держави. Проблема гендерного насильства в Україні потребує вирішення шляхом зміни домінуючих у суспільстві установок, психології і чоловічків, і жінок, чому має сприяти роз'яснювальна робота інститутів соціалізації (дошкільні заклади, школи, освітні та громадські організації) щодо пояснення негативних гендерних стереотипів, розв'язання суперечностей та захисту прав людини.

1. Запобігання домашньому насильству і торгівлі жінками: Підручник з проведення тренінга. / Winrock International / Р. Безпальча. – К., 2001. – 256с.
2. Кочеткова С. В. Опыт анализа насилия в семье // Социологические исследования. – 1999. – №12. – С.114–117.
3. Соколова Е. Т., Ильина С. В. Роль эмоционального опыта жертв насилия для самоидентичности женщин, занимающихся проституцией // Психологический журнал. – 2000. – Т. 21. – № 5. – С.70–81.
4. Walby S. Allen J. Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey // Home Office Research Study 276. – 2004. – March. – 146 p.
5. Предупреждение семейно-бытовых правонарушений / Отв.ред. Ф.А. Лопушанский. – М.: Наука, 1989. – 233 с.
6. Шестаков Д. А. Супружеское убийство как общественная проблема. СПб: СПбГУ, 1992. – 92 с.
7. Rennison C. M. Intimate Partner Violence, 1993–2001 // Bureau of Justice Statistics. Crime Data Brief. NCJ 197838. – Washington, DC, 2003. – February. – 2 p.
8. Лавріненко Н. Феномен насильства стосовно жінок у сучасному українському суспільстві // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998, – № 4–5. – С.130–145.
9. Бойко О. В. Насильство в сім'ї: соціологічний аналіз явища : Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.03 [Електронний ресурс] // Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2003. – 20 с.
10. Програма прес-конференції КМІС. Прес-реліз. – 2003. – 19 листоп. – 8 с.
11. Rennison C. M., Welchans S. Intimate Partner Violence // Bureau of Justice Statistics. NCJ 178247. – Washington, DC, 2000. – May. – 11 p.

12. Tjaden P., Thoennes N. Extent, Nature, and Consequences of Intimate Partner Violence / Findings From the National Violence Against Women Survey. NCJ 181867 – Washington, DC, 2000. – July. – 62 p.
13. Шинкаренко О. Д. Особистісні особливості жінок-жертв подружнього насильства (Синдром побитої жінки): Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.04 [Електронний ресурс] / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – 20 с.
14. Крижина Л. В. Попередження злочинів, що вчинюються у сфері сімейно-побутових відносин: Автореферат дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. [Електронний ресурс] / Національна академія внутрішніх справ України. – Київ, 2000. – 17 с.
15. Головкін Б. М. Сімейно-побутові конфлікти в системі детермінації умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 [Електронний ресурс] // Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2003. – 20 с.

Подано до редакції 06.04.2004

Abstract. **Criminology of Gender: intimate violence's researches.** The Author analyzes some researches which have been carried out in the USSR, Ukraine, the USA and Great Britain, concerning to gender aspects of different kinds of domestic violence. The data crime statistics and results of sociological researches are resulted. It is revealed, that wives in the greater measure are subject to violence which has serious consequences, during too time of the man in less measure are inclined to declare about the facts of intimate violence.